

Sygn. akt II CSKP 206/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 marca 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący)

SSN Monika Koba

SSN Roman Trzaskowski (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa R. W.
przeciwko Skarbowi Państwa - Staroście O.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 16 marca 2022 r.,
skargi kasacyjnej pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 31 lipca 2019 r., sygn. akt I ACa (...),

- 1) oddala skargę kasacyjną;**
- 2) zasądza od pozwanego na rzecz powódki kwotę 2700 (dwa tysiące siedemset) zł z tytułu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 30 stycznia 2019 r. Sąd Okręgowy w O., po ponownym rozpoznaniu sprawy, zasądził od Skarbu Państwa - Starosty O. na rzecz powódki R. W. kwotę 293.550 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 19 października 2015 r. do dnia 31 grudnia 2015 r. i z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 1 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty (pkt I), umorzył postępowanie w pozostałej części (pkt II), oddalił powództwo w stosunku do Skarbu Państwa - Wojewody (...) (pkt III) i orzekł o kosztach postępowania (pkt IV i V).

W następstwie apelacji pozwanego, wyrokiem z dnia 31 lipca 2019 r. Sąd Apelacyjny w (...) w punkcie 1 zmienił wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że: w punkcie I odsetki ustawowe za opóźnienie od kwoty 293.550 zł zasądził od dnia 11 września 2017 r., oddalając dalej idące powództwo w przedmiocie odsetek ustawowych, uchylił punkt III oraz zmienił rozstrzygnięcie co do kosztów postępowania, w punkcie 2 oddalił dalej idącą apelację pozwanego, a w punkcie 3 orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

W sprawie ustalono m.in., że w wyniku kolejnych sukcesji spadkowych powódce przysługuje wynoszący 1/3 udział w spadku po I. i M. W., którzy w 1945 r., z powołaniem na dekret PKWN z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (Dz. U. z 1945, Nr 3, poz. 13; dalej - „dekret o reformie rolnej”), zostali wyzuci z posiadania będącej ich własnością, bliżej oznaczonej nieruchomości (dalej - „Nieruchomość”), rozdysponowanej następnie między osoby trzecie.

Ostateczną decyzją z dnia 14 czerwca 2012 r. Wojewoda (...) stwierdził nieważność decyzji z dnia 7 lipca 1958 r. o przejęciu Nieruchomości na własność Państwa („Decyzja z 1958 r.”), wydanej na podstawie art. 9 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o sprzedaży państwowych nieruchomości rolnych oraz uporządkowaniu niektórych spraw, związanych z przeprowadzeniem reformy rolnej i osadnictwa rolnego (ówcześnie Dz. U. Nr 17, poz. 71; dalej - „Ustawa”).

Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sądy, mając na względzie wiążącą wykładnię dokonaną w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 lutego 2015 r., V CSK 259/14 (niepubl.), przyjęły, że w wyniku bezprawnych działań Skarbu Państwa, w tym Decyzji z 1958 r., poprzednicy prawni powódki (małżonkowie W.) ponieśli

uszczerbek majątkowy wyrażający się w definitywnej utracie własności Nieruchomości, co uprawnia ich spadkobierców do żądania odszkodowania na podstawie art. 160 § 1 k.p.c. Zarazem zgodnie uznały, że powódka jako współuprawniona do spadku po pierwotnych właścicielach Nieruchomości jest legitymowana do dochodzenia tego odszkodowania w całości.

W tym kontekście Sąd Apelacyjny zwrócił uwagę, że w myśl art. 1035 k.c. do wspólności majątku spadkowego stosuje się odpowiednio przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych, a stosownie do art. 209 k.c. każdy ze współwłaścicieli może dochodzić wszelkich roszczeń, które zmierzają do zachowania wspólnego prawa. Ocenił, że powódka, wnosząc pozew o zapłatę odszkodowania w całości (a nie w 1/3, co odpowiadałoby jej szkodzie), działała w celu zachowania wspólnego prawa wszystkich spadkobierców i zapobieżeniu choćby przedawnieniu roszczeń odszkodowawczych. Odwołał się przy tym do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 27 czerwca 2017 r., II CSK 15/17 (niepubl.), w którym zwrócono uwagę, że art. 1035 k.c. ma zastosowanie także do wierzytelności spadkowej - nie ulega ona zatem podziałowi z mocy prawa na podstawie art. 379 § 1 k.c. - jak również wskazano, iż podstawę samodzielnej legitymacji jednego ze spadkobierców do jej dochodzenia w całości - jeszcze przed działem spadku - stanowić może art. 209 k.c. tudzież przepisy dotyczące solidarności wierzycieli (art. 367 k.c.) *per analogiam*. Zarazem Sąd odwoławczy wyjaśnił, że pozostali spadkobiercy będą mogli żądać od powódki zwrotu swojego udziału w spadku, z zastrzeżeniem, iż sposób działu spadku pozostawiony jest co do zasady woli spadkobierców.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł pozwany, zaskarżając go w część, tj. w zakresie pkt 2, oddalającego apelację pozwanego co do kwoty 195.700 zł, jak też w konsekwencji, w pkt 1 tiret pierwsze w zakresie podanej kwoty 293.550 zł stanowiącej podstawę zasądzenia odsetek ustawowych za opóźnienie, która – jego zdaniem - powinna być odpowiednio zmniejszona do kwoty 97.850 zł (odpowiadającej udziałowi spadkowemu powódki), oraz tiret trzecie w zakresie rozstrzygnięcia o kosztach postępowania przed Sądem pierwszej instancji, jak też w konsekwencji w pkt 3 zawierającym rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego. Zarzucił naruszenie prawa materialnego, tj. art. 209

w związku z art. 1035 i art. 379 § 1 k.c. Wniósł o uchylenie i zmianę zaskarżonego wyroku w bliżej oznaczonej części oraz orzeczenie o kosztach, ewentualnie - o uchylenie zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzucane w skardze kasacyjnej naruszenie art. 209 w związku z art. 1035 i art. 379 § 1 k.c. miało polegać na przyjęciu, że dochodzenie przez spadkobiercę wierzytelności pieniężnej z tytułu odszkodowania, wchodzącej w skład spadku przed dokonaniem działu spadku, stanowi czynność zmierzającą do zachowania wspólnego prawa, podczas gdy dochodzenie takiej wierzytelności nie zmierza do zachowania wspólnego prawa, a wierzytelność dzieli się na tyle części, ilu jest spadkobierców i stosownie do przypadających im udziałów w spadku, w konsekwencji czego każdemu ze spadkobierców przysługuje legitymacja czynna wyłącznie w zakresie odpowiadającej jego udziałowi części wierzytelności spadkowej. Skarżący zwrócił uwagę, że wobec utraty własności Nieruchomości odpowiednie stosowanie art. 209 k.c. wynikające z art. 1035 k.c. mogłoby dotyczyć jedynie zachowania „wspólności odszkodowania” za rzecz utraconą. Jednakże roszczenie odszkodowawcze jako podzielne (art. 379 § 1 k.c.) przysługuje każdemu ze spadkobierców proporcjonalnie do wielkości jego udziału i każdy ze spadkobierców może dochodzić we własnym imieniu należnej mu części. Zdaniem pozwanego dochodzenie części wierzytelności nie zmienia jej charakteru jako wierzytelności spadkowej i nie usuwa konieczności dokonania działu spadku ani nie sprawia, że do zasądzanego świadczenia nie mają zastosowania przepisy prawa spadkowego. Chroni też interesy poszczególnych spadkobierców, często pozostających w sporze (będącym przyczyną braku działu spadku) i nie mających żadnej wiedzy o działaniach podejmowanych przez pozostałych spadkobierców.

Zasadnicze znaczenie dla oceny przedstawionej argumentacji ma stwierdzenie, że *in casu* chodzi o wierzytelność, która wchodzi w skład spadku. Jako taka bowiem jest objęta wspólnością majątku spadkowego (art. 1035 k.c.) i podlega reżimowi prawnemu traktującemu ów majątek jako pewną całość. Dlatego też, jak trafnie przyjęto w nowszym orzecznictwie -

zgodnym z przeważającym poglądem doktryny - do wierzytelności takiej nie ma zastosowania art. 379 § 1 k.c., za czym przemawiają szczegółowe racje przedstawione w przywołanym przez Sąd Apelacyjny wyroku Sądu Najwyższego z dnia 27 czerwca 2017 r., II CSK 15/17 (por. też wyroki Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 2017 r., II CSK 152/16, niepubl., z dnia 30 listopada 2017 r., IV CSK 24/17, niepubl., z dnia 9 maja 2019 r., I CSK 198/18, niepubl. i z dnia 28 listopada 2019 r., III CSK 284/17, niepubl.).

Wbrew zatem wywodom pozwanego do czasu działu spadku dochodzona przez powódkę wierzytelność nie mogła ulec podziałowi. Odrębną kwestią jest to, czy powódce przysługuje legitymacja do jej dochodzenia w całości. Udzielając w tym względzie odpowiedzi pozytywnej, Sądy *meriti* podążyły za sugestią wyrażoną w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 27 czerwca 2017 r., II CSK 15/17, w którym wskazano, że legitymację tę może uzasadniać przede wszystkim art. 209 k.c. Niezależnie od tego, czy sugestia ta jest trafna co do zasady, co podaje w wątpliwość część doktryny, należy zauważyć, że *in casu* za zastosowaniem art. 209 k.c. rzeczywiście mogło przemawiać, jak przyjął Sąd Apelacyjny, uwzględnienie zagrożenia w postaci przedawnienia dochodzonego roszczenia - jego potwierdzeniem jest podniesiony przez pozwanego zarzut - a ponadto wzrastające z upływem czasu trudności dowodowe. Nawet jednak odrzucenie tego uzasadnienia nie podważałoby jeszcze samodzielnej legitymacji powódki, zważywszy, że Sąd odwoławczy odwołał się również pośrednio - za Sądem Najwyższym - do art. 367 k.c., czego pozwany w skardze kasacyjnej w ogóle nie zakwestionował. Trzeba także zauważyć, że zdaniem niektórych autorów podstawą legitymacji jednego ze spadkobierców do dochodzenia całej wierzytelności spadkowej jest art. 381 § 1 k.c., za czym rzeczywiście może przemawiać to, iż do czasu działu spadku wierzytelność tę należy traktować jako niepodzielną. W związku z treścią art. 381 § 2 k.c. trzeba dodać, że w okolicznościach sprawy nie ustalono sprzeciwu pozostałych spadkobierców, a stosownie do dotychczasowego orzecznictwa Sądu Najwyższego byłoby to istotne także w kontekście art. 209 k.c. (por. np. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2014 r., III CZP 92/14, OSNC 2015, nr 10, poz. 113 i z dnia 15 listopada 2018 r., III CZP 50/18,

OSNC 2019, nr 6, poz. 67 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 października 2013 r., II CSK 673/12, OSP 2014, z. 7-8, poz. 72).

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.